Vytautas Urbanavičius

OBELIŲ (UKMERGĖS RAJ.) SENKAPIO TYRINĖJIMAI 1978 IR 1979 METAIS

Senkapis yra Ukmergės raj. Laičių apyl., Obelių ežero ŠV pakrantėje, R vieškelio Obeliai-Laičiai pusėje. Jis aptiktas kasant žvyrą. 1976 m. Ukmergės vidurinės mokyklos moksleivės R. ir A. Lukoševičiūtės žvyrduobės krašte prie griaučių rado žalvarinį įvijinį žiedą ir po vieną pusapvalio skersinio pjūvio platėjančiais galais apyrankę ant abiejų mirusiojo rankų. Radiniai priklauso V-VII a. Jie buvo nunešti į Ukmergės II vidurinę mokyklą, iš kurios pateko į Ukmergės kraštotyros muziejų.

1977 m. rugsėjo pabaigoje MMT žvalgė Ukmergės rajono archeologinius paminklus ir griūvančiame PV žvyrduobės pakraštyje apie 1 m gylyje aptiko dar vieną apardytą V-VI a. kapą. Mirusysis palaidotas galva ŠV kryptimi. Ant abiejų jo rankų rasta po žalvarinę juostinę apyrankę. Prie griaučių aptikta ir žalvarinė įvija.

1978 m. rudenį MAII kartu su Ukmergės kraštotyros muziejumi dar kartą apžiūrėjo žvyrduobės pakraščius. Žvyrduobės V krašte, nuslinkus šlaitui, dviejose vietose pastebėti apardyti griaučiai. Siekiant išgelbėti išlikusias griaučių dalis nuo galutinio suardymo, žvyrduobės pakraštyje iškasta 17 m ilgio perkasa, apimanti abejus matomus griaučius. Perkasos plotis nevienodas, nes vienas jos kraštas išeina į žvyrduobės pakraštį.

Perkasoje aptikti 4 žmonių ir 1 žirgo griaučiai.

1979 m. vasarą iškastos 8 perkasos (iš viso 460 m^2).

Rasta 30 nedegintų ir 3 sudegintų žmonių kapai bei 5 žirgų kapai. Penkiuose nedegintų mirusiųjų kapuose palaidotos moterys, 8-se - vyrai, 16-je - vaikai, vieno mirusiojo lytis nenustatyta.

Kapų duobės stačiakampės. Jų gylis nuo dabartinio žemės paviršiaus siekia 130 cm, dydis - iki 250x100 cm. Kape Nr. 36 pastebėti 195x40-30 cm dydžio karsto kontūrai. Dauguma mirusiųjų palaidoti aukštielninki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis įvairi. Kape Nr. 12 aptikti 30-40 metų amžiaus moters griaučiai gulėjo ant kairiojo šono, galva atmesta atgal, kojos sulenktos. Kapas be įkapių. Išsiskyrė ir vyro kapas Nr. 34. Jo duobė statmenais šonais, jos ilgis 250, plotis 100 cm (kitų kapų duobės į dugną siaurėjančios). Mirusysis apipiltas kalkėmis ir apdėtas akmenimis.

Dauguma mirusiųjų guldyti galva į V arba artima jiems kryptimi. Laidojimo kryptis nuo mirusiojo lyties neprikląuso. Kapai senkapyje išdėstyti nedidelėmis grupėmis.

Iš įkapių vyrų kapuose vyrauja darbo įrankiai ir ginklai (pentiniai siauraašmeniai kirviai, įmoviniai ietigaliai, įtveriamieji peiliai), moterų kapuose - papuošalai (juostinės ir storagalės apyrankės, lankinės segės trikampe kojele, įvijiniai žiedai, įvijos, cilindriukai, stikliniai karoliai. Vyrų kapuose iš papuošalų rasta storagalių apyrankių, lankinių segių, įvijų. Pagal daiktus nedegintų žmonių kapai datuotini V-VII a.

Visi 3 sudegintų žmonių kapai skirtingi. Vienas jų aptiktas duobėje, kurios gylis 95 cm. Jos skersmuo 80 cm gylyje buvo 65 cm. Dugnas užpildytas smulkiomis anglimis bei

sudegintų kaulų fragmentais. Virš jos buvo beformė dėmė, kurios ilgis viršijo 10 m, plotis - 2 m. Ją preparuojant, rasta degėsių, pavienių sudegusių kaulų fragmentų, keli apdegę geležiniai daiktai ir žalvarinis kalavijo makščių antgalis, aptiktas tiesiog ties minėtu kapu. Greičiausiai ta beformė duobė iškasta kelių sudegintų žmonių kapų vietoje, siekiant surinkti juose buvusius daiktus. Nepaliestas išliko tik vienas giliau buvęs kapas.

Kitas kapas aptiktas 30 cm gylyje, tuoj po armeniu. Tai sudegintų kaulų krūvelė, paskleista 70x35 cm dydžio ovalo formos plotelyje. Tarp kaulų rastas geležinis apdegęs pjautuvas. Anglių prie kaulų nerasta.

Dar vienas sudeginto žmogaus kapas aptiktas virš 2 žirgų griaučių. Tai apie 6 m^2 dėmė su degėsiais ir sudegintais kaulais, tarp kurių rasta apdegusių geležinių ir žalvarinių daiktų bei nedegęs sidabrinis įvijinis žiedas. Dėmėje buvo ir akmenų, kurie taip pat apdegę, suaižėję. Atrodo, kad deginta čia pat vietoje, virš žirgų užpylus apie 10 cm storio žemės sluoksnelį.

Sudegintų žmonių kapai turėtų priklausyti XI-XIII a.

Tokiam pat laikui skirtini ir žirgų kapai. Žirgai palaidoti su balnais (išliko kilpos ir diržų sagtys), kamanomis (išliko žąslai, žalvariniai kamanų apkalai, diržų skirstikliai). Beveik visiems žirgams po kaklu buvo pakabinta po nupjautos piramidės formos skarbalą.